www.kurdistannet.org
4-6-2003 2:02

کەرکوکی رزگارکراو و ئەگەرەکانی ئاییندە

شاخەوان شۆرِش

لەرۆژی ٩ ی ئەپریل بەغدا کەوت و لە ١٠ ی ئەپریل هەردوو شاری کەرکوك و خانەقین هەروەها شارۆچکەکانیتری ئەم ناوچەیەو ناوچەکانیتر لەلایەن هێزی تایبەتی ئەمەریکی و هێزی هاوبەشی پێشمەرگە رزگارکران. رزگارکردنی ئەم ناوچەیەو ناوچە کوردستانیەکانیتری ژێردەسەلاتی حکومەتی بەعس، بەدیهێنانی ئەو خەونە گەورەیەیە کەنزیکەی سەدەیەکە لەلایەن کوردەوە خەباتی بۆ دەکرێ. شایانی باسە کۆتاییهاتنی سەردەمی رژێمی رەگەزپەرستی بەعس جگە لەوەی بووەهۆی رزگاری ئەم ناوچە کوردستانیانە، بەڵکو هەڵوەشانەوەو نەمانی پۆلیتیکی بەعەرەبکردنە، ئەمە تەنها ئەگەر رژێمێکی دیموکراسی لەعێراقدا سەقامگیربێ‌و دان بەکوردستانیەتی ناوچە بەعەرەبکراوەکان بنێت. ئێمەی کورد بەر لەرووخانی رژێمی داگیرکەری بەعس، خەونمان بەم ناوچانەوە دەبینی و مەترسی زۆرمان لەوە هەبوو، کەوا ئەم ناوچانە لەدەستی کورد دەچن و جارێکیتر ناگەرێنەوە باوەشی کوردستان. بەڵام خۆشبەختانە ئامانجی رەگەزپەرستانەی رژێمەکەی سەدام نەهاتەدی‌و تەون و پلانی شۆڤینیانەی ٣٥ ساڵی رابردووی لەماوەی سێ هەفتەدا هەڵوەشێنرایەوە. بۆیە بەرزی و گرنگی رۆژانی ٩ و ١٠ ی ئەپریل لەنرخاندن نایەن.

بەڵام ئەم رزگارییەی ناوچە بەعەرەبکراوەکان بەتایبەتی شاری کەرکوك کاری زۆرو کاری گرنگ و سەختی بەدواوەیەو پێویستە زۆر زیرەکانەو وریایانە هەلسوکەت لەگەڵ بابەتەکانی پەیوەستدار بەکێشەی بەعەرەبکردن بکرێت. دیارە کاری زۆر گرنگ ریشەکێشکردنی بەعەرەبکردنەو نەهێشتنی شوێنەوارەکانیەتی. پێویستە ئەمە زۆر وریایانەو زیرەکانە کاری بۆبکرێت. سەرەتا هەوڵبدرێت لەلایەك هەرچی ئاوارەی کوردی ئەم ناوچانە هەیە، بەبێ گوێدانە کۆنی و نوێیی مێژووی دەرکردن و راگواستنی ئەم خەڵکە، بگەرێندرێنەوە شوێنەکانی پێشوویان. بۆ بەئەنجام گەیاندنی ئەم ئەرکە پێویستە هەموو توانایەك لەهەموو بوارەکانەوە تەرخان بکرێت. لەهەمووی گرنگتر یارمەتی دارایی ئەم خەڵکەیە، یارمەتیەك کەبتوانی ژیانێکی چاکترو گونجاوتر لەشوێنی ئێستای ژیانیان بۆ دروستکات، واتە ببێتە هاندەرێك بۆ گەرانەوەی خەڵکەکە. خانوو دروستکردن بۆ ئەوانەی شوێنی ژیانیان تێکدراوە یا نەماوە. دیارە پێویسە پرۆگرامێك بۆ ژماردنەوەی ئەو زیانانەی کەلەم خەڵکە ئاوارەیە کەوتووە، دابندرێت و کاری بۆ بکرێت.

لەلایەکیتر پرۆگرامێکی ووردو گونجاو بۆ گەراندنەوەی عەرەبەهاتووەکان کەژمارەیان بەسەدان هەزاردەبێ و لەگەرەکە تازەدروستکراوەکی ناو کەرکوکدا نیشتەجێکراون هەروەها ئەوانەی کە بۆ مەبەستی بەعەرەبکردنی ناوچەکوردستانیەکان ١٩٦١ بەدواوە هێنراون، دابرێژرێ‌و پەیرەوبکرێت. واتە پرۆگرامێك بۆ ناردنەوەی هەموو ئەو عەرەبانەی کەرژێمەکانی رابردوو بەتایبەتی رژێمی بەعس بەمەبەستی بەعەرەبکردن هێناونی، بۆ شوێنەکانی پێشوویان. ئەم عەرەبانەی کەبۆ ئەم مەبەستە نیشتەجێکراون واتە پرۆسەی بەعەرەبکردن هێناونی دەبێ بگەرێندرێنەوەو نابێ بەهیچ جۆرێك سازش لەسەر ناردنەوەیان بکرێت.

ئەم پرۆسیسی سرینەوە یا ریشەکێشکردنەی شوێنەوارەکانی بەعەرەبکردن پێویستی لەپێش و گرنگی بەئامارێکی بابەتیانەی بێلایەنانەی زانستانیانە هەیە. بۆ ئەم مەبەستە پێویستە خەڵکێکی شارەزاو پسپۆری ئامارکردن، جوگرافیای ناوچەکە، دیمۆگرافیای ناوچەکە، مێژووی رامیاری (بەعەرەبکردنی) ناوچەکە هەروەها سەرژمێری دانیشتوانی ناوچەکە کۆبکرێنەوە. ئەم خەڵکە لەچوارچێوەی کۆمیتەیەکدا کۆبکرێنەوەو بەکاری ئامارکردنەکەو دیارکردنی فاکتەرە مێژوویی، رامیاری، دیمۆگرافی، کۆمەڵایەتی و جوگرافیەکان هەڵبستێت. ئەمە دەتوانێ بشبێتە یارمەتیدەرێکی گەورەی هەر دادگایەك کەبۆ یەکلاکردنەوەی کێشەی خەڵکی کەرکوك و ناوچەی کەرکوك تەرخانکرابێت، ئەم دادگایەی کەواچاوەروان دەکرێت

لەداهاتوودا دابمەزرێت. دیارە بەبێ گەڕانەوە بۆ ئەم ئامارو فاکتەرانە هەر کارو هەنگاوێك بۆ چارەسەرەی کێشەکانی بەعەرەبکردن کەموکوڕی زۆری تێدەکەوێت.

لەهەمان کاتدا بیرلەوە بکرێتەوە چۆن دەتوانرێ ئەم ناوچانە بەکوردستانی و لەباوەوشی کوردستاندا بهێڵدرێنەوەو لەهەر پلانێکی دژانە بپارێزرێن. دیارە هەراسانیو دڵەڕاوکێ سەبارەت بە بەکوردستانی مانەوەی بەتایبەتی شاری کەرکوك هەستی پێدەکرێت، ئەمە وایکردووە نیگەرانیەك لەنێو کورداندا سەبارەت بەم بابەتە

دروستکات، لەناو ئەو هۆکارانەی بوونەتە هۆی ئەم نادیاریو نیگەرانییە هەندێ فاکتەری سەرەکی هەن: یەکەمیان فاکتەری هەڕەشەی تورك، دووەمیان فاکتەری ئەمەریکاو سەیرکردنی ئەمەریکا بۆ کێشەکە.

یەکەم، تورکیا یەکێ لەو ستاتانەیە کە کوردستانیان داگیرکردووەو بەسەرسەخترین دوژمنی کورد دادەنرێت. تورك زیاتر لەپێنج سەد ساڵە بەشێکی گەورەی کوردستانیان داگیرکردووە، بۆ پاراستنی ئەم بەشە داگیرکراوە، هەوڵ دەدەن هیچ بەشێك لەپارچەکانیتری کوردستان تروسکایی ئازادی نەبینێ. تورکیا بەهەموو شێوەیەك هەوڵدەدات کورد بەژێردەستەیی بمێنننەوەو بەهیچ ئاستێکی ئازادی نەگەن. چونکە تورکیا نزمترین ئاستی ئازادی کوردان لەهەر پارچەیەکی کوردستاندا بەهەڕەشە لەسەر بەرژەوەندی ناسیونالیستانەو یەکێتی خاکی تورکیا دەزانێت. بەبۆچوونی کەمالیستانەی تورکیا بەرزی ئاستی ئازادی کوردان واتە بەرزی ئاستی مەترسی بەرامبەر بەرژەوەندی ناسیونالیستانەیان، نزمی ئاستی ئازادی کوردان واتە نزمی ئاستی مەترسی لەسەریان، نەبوونی ئازادی کوردان واتە نەبوونی مەترسی و هەڕەشە لەسەر بەرژەوەندی ناسیونالیستانەیان و بەمجۆرە نەبوونی مەترسی لەسەر یەکێتی ستاتی تورکیا. ئەم هەڕەشەو خۆتێهەڵقورتاندنەی تورکیا لەخوارووی کوردستانداو بەتایبەتی سەبارەت بەکەرکوك بەشێوەیەکی سەرەکی لەم روانگەیەوە سەرچاوە دەگرێت. بەمجۆرە بۆ بەربەستیکردن لەم مەترسییەی سەر یەکێتی خاکی تورکیا، ستاتی تورکیا بەمافی خۆی دەزانێ بەدەستێوەردانی میلیتاری لەپارچەکانیتری کوردستان، بەتایبەتی باشووری کوردستان هەڵبستێ. یاخود پەنا بباتەبەر هەر هۆکارێك بەمەبەستی پێشگرتن لەم مەترسی و هەڕەشەیە.

دووەم، ئەمەریکا دەسەڵاتی سەرەکی جیهانەو هەڵسوکوتیو هەنگاوەکانی لەبەر رۆشنایی بەرژەوەندی ناسیونالیستانەی خۆیدایە، بۆیە هەر دیاردەیەك بەهەڕەشە لەسەر بەرژەوەندی ناسونالیستانەی خۆی بزانێت، ئەوا ئامادەیە هەنگاو بۆ وەستاندن و لەناوبردنی ئەم هەڕەشەیە بنێت. ئەم پۆلیتیکەی ئەمەریکا بە "دۆکترینی بۆش" کە بەکوردی دەتوانرێ بە "بەلێنی بۆش" ناوزەد بکرێ لەدوای هێرشەکەی ١١ ی سێپتێمبەر کەلەلایەن بەڕێوەبەرایەتی ئێستای بۆشەوە دارێژرا، بەهێزترکرا. ناووکی ئەم دۆکترینە ئەوەیە "گەر ئەمەریکا هەست بەمەترسیەك لەشوێنێکی دوور یا نزیکی جیهان بکات، ئەوا ئەمەریکا تەنها پۆلیتیکی بەربەستکردن و تۆقاندن وەکو لەپێشوودا پەیڕەو دەکرا ناگرێتەبەر، بەڵکو ئەمەریکا بەمافی خۆی دەزانێت بەرلەوەی مەترسیەکە بگاتە ئاسمانی ئەمەریکا، بچێتە ئەو شوێنەو مەترسیەکە لەناو ببات و پێشی پێبگرێت". بەکورتی بەلێنی بۆش هەر بە بەربەستکردن و تۆقاندنی هەڕەشەکە ناوەستێ، بەڵکو لەکاتی پێویستدا هەڵدەستێ بە لەناوبردن و نەهێشتنی هەڕەشەکە. دیارە ئەمەریکا هەر لەدوای دارشتنی ئەم دۆکترینە جەنگێکی نێونەتەوەیی دژی تیرۆر دەستپێکردووە، هاوکات پەنجەی تاوانباریش بۆ ئەو ستاتانەی کەدژی ئەمەریکان و گومانیان لەیارمەتیدانی تیرۆریستان لێدەکرێت، درێژدەکات. ئەمە جگەلەوەی ئەمەریکا هەبوونی چەکی کۆمەڵکوژ و کیمیاویش لەلایەن ئەو وڵاتانەوە بەهەڕەشە دەزانێت. نموونەی زیندوو بۆ بەلێنی بۆش هێرش و چوونی ئەمەریکاییەکان بۆ ئەفغانستان و عێراقە.

ئەمەریکا جەنگی عێراقی لەم روانگەیەوە کرد، واتە ئەمەریکا شەڕی ئاسایش دەکات و پێیوابوو رژێمی سەدام هەڕەشەیە لەسەر ئاسایشی ناوچەکەو جیهان، بەمجۆرە لەسەر بەرژەوەندی ناسیونالیستانەی ئەمەریکا.

هەرچی پەیوەستدارە بەکێشەی کەرکوك ئەوا سەیرکردنی ئەمەریکا بۆ کەرکوك واپێدەچێ پەیوەستدارە بە لەلایەك تاڕادەیەك دڵڕاگرتنی تورکیاو ڕەچاوکردنی بەرژەوەندی ناسیونالیستانەی تورکیا، لەلایەکیتر یەکەم، ڕەچاوکردنی پارێزگاری ئەو ئۆتۆنۆمییەی کوردەکان لەسایەی پارێزگاری ئەمەریکاو بەریتانیا لە دوازدە ساڵی رابردوو بەدەستیان هێناوە. دووەم، سنووردارکردنی پێراکێشانی تورکیا بەرامبەر بەعێراقی ئاییندەی سەر بەئەمەریکا. دیارە تورکیا بەم پۆلیتیکە زۆر پەستن و حەزناکەن کوردەکان ئەم سەربەخۆییەیان لەداهاتوودا بمێنێ. ئەمەریکا بەر لەدەستپێکردنی شەڕەکە بەلێنی بەتورکەکاندا کەوا شاری کەرکوك و موسڵ لەژێرچاودێری هێزەکانی ئەمەریکادا دەبن و رێگاش بەدروستبوونی ستاتێکی سەربەخۆی کورد لەخوارووی کوردستاندا نادات، بەمجۆرە پێویست ناکات هێزەکانی تورکیا بێتە ناو باشووری کوردستانەوە. دیارە تورکیا لەجەنگی دژی عێراق هەڵوێستی نایارمەتیدەرو خراپ بوو و بەڕێوەبەرایەتی بۆشی تاڕادەیەکی زۆر هەراسانکرد، هەروەها کورد هەڵوێستیان زۆر یارمەتیدەرو چاك بوو و هاوپەیمانێکی باشی ئەمەریکا بوون. زۆر واپێدەچێ ئەمەریکا ئەمەی لەبەرچاوە، ئەمە وایکردووە هەلوێستی بەرامبەر تورکیاو خەمخۆریان بەرامبەر بەرژەوەندیە نەتەوەییەکانی تورکیا وەکو پێشی رووخانی سەدام نەماوەو گۆڕانی بەسەردا هاتووە. دیارە واشیپێناچێ ئەمەریکا بیەوێ دەستبەرداری یەکجاری تورکیای دۆستی کۆنی بێت. بەڵگەش بۆ ئەمە یارمەتی دارایی بەهۆی ئەو رێکەوتنەی پەیوەستدار بەفڕینی فرۆکە جەنگیەکانی ئەمەریکا بەئاسمانی تورکیا کەلەکاتی شەڕەکەدا کردیان، وە رێگادانە بەهەندێ چاودێری تورك بۆ کەرکوك، هەروەها تەرخانکردنی یارمەتی دارایی بۆ تورکیا لەژێر ناونیشانی هاریکاری تورکیا لەجەنگی دژی تیرۆریزم.

لەپێش جەنگەکەو سەرەتای جەنگی دژ بەعێراق، ئەمەریکا بەپێی گوتنی ووتەبێژی کۆشکی سپی (ئاری فلێتچەر) ، پەرێشانی تورکیا سەبارەت بەبەرژەوەندی ناسیونالیستانەی خۆی ڕەوایەتی هەیە. ئەمە دەکرێ والێکبدرێتەوە کە تورکیا مافی خۆیەتی رێگا بەدروستبوونی ستاتێکی سەربەخۆی کوردان بگرێت، چونکە ئەمە دەبێتە هەڕەشە لەسەر یەکێتی خاکی تورکیا. گەر ئەوەی ئەمەریکا لەبەر رۆشنایی "بەلێنی بۆش" بۆخۆی بەڕەوای دەزانێ، بەهەمان شێوەش ئەم ڕەوایەتیە بداتە تورکیا، ئەوا لەڕاستیدا زەبرێکی کوشندە ئاراستەی هەموو هەوڵێکی سەربەخۆیی کوردستان لەداهاتوودا دەکات. چونکە هەرکاتێك خەڵکی کوردستان هەوڵی سەربەخۆیی بدات، تورکیا دەتوانێ بەهەڕەشە بۆسەر یەکێتی خاکی تورکیای بزانێو بەکاری دەستێوەردانی میلیتاری هەڵبستێ. بەلاّم بەهۆی پۆلیتیکی ناڕاشیونالانەی تورکیا لەکاتی جەنگەکەو پاشان، واپێدەچێ وایکردووە ئەمەریکا بەم هەڵوێستەی خۆیدا بچێتەوە. .

تورکیا حەزناکات شاری کەرکوك و موسڵ بکەوێتە ژێر چنگی کورد، چونکە پێیوایە، ئەمە دەبێتەهۆی ئەوەی کوردەکان سەربەخۆیی لەخوارووی کوردستان رابگەیەنن، دیارە هۆیتریش باسدەکرێن. نیگەرانی تورکیا بۆ ئەو ناوچانە زیاتر لەبەر گرنگی ئەم ناوچانە لەروناگەی ئابوورییەوەیە، چونکە دەوڵەمەندی و بەپیتی ئەم ناوچانە دەتوانن ببنە بنکەو کۆڵەگەیەکی ئابووری بەهێز بۆ ستاتی سەربەخۆی کوردان، گەر لەداهاتوودا هەوڵی بۆ بدرێت. بۆیە خەڵکی کوردستان گرفتی گوزەران و خۆژیاندنیان لەئەگەری سەربەخۆبوونیاندا نابێ، ئەمە جگەلەوەی توانای یارمەتیان بۆ پارچەکانیتری کوردستان ئاسایی دەبێت. ئەمانە کەلای کورد بەڕەوا دەزاندرێن، لای تورك بەزاندنی هێڵی سوورن و هەڕەشەن بۆ بەرژەوەندی ناسیونالیستانەی ئەوان.

لەلایەکیتر هەڵوێستی ئەمەریکا بەرامبەر بەکورد ئاڵۆزی و نادیاری لەگەلێ بۆنەدا هێشتا پێوەدیارەو نەیانویستووە راشکاوانە باس لەپشتگیری چارەسەری بنەڕەتیانەی کێشەی کورد بکەن یا رابگەیەنن. ئەوان کێشەی کورد وەك کێشەی گروپێکی ئێتنی ناو عێراق لەگەڵ کێشەکانیتر بەیەکەوە دەبەستنەوەو پێیانوایە لەچوارچێوەی عێراقێکی دیموکراسیدا ئەم کێشانە چارەسەر دەکرێن. ئەوان باس لەووردەکاریی پرۆسەکە ناکەن و ناڵێن چۆن، بەلاّم لێرەولەوێ هێمای پۆزەتیڤیش دەکەونە بەرگوێ. ئەوەی تاڕادەیەك لەمەبەستی ئەمەریکیەکان و ووتەی بەرپرسەکانیان دەخوێندرێتەوە ئەوەیە، واپێناچێ ئەوان

دژی ئەوەبن، کەوا کوردەکان جۆرێك لەم جۆرە ئازادییەی کەهەیانە لەداهاتووشدا بیانبێ. دیارە لەدوای دروستکردنی دەسەلاتی نوێی عێراق، گەلێ دەسەلات و بڕیاردانی گرنگ دەچێتە بەغداو کورد دەبێ وابەستەی بێت. .

پرسیاری گونجاو لەمبارەیەوە زۆرن لەوانە: ئایا ئەمەریکا بەهەمان شێوەی تورکیا سەیری کەرکوك دەکات؟ ئایا ئەمەریکا تا چ ڕادەیەك بڕوای بەچارەسەری کێشەی کورد هەیە؟ ئایا ئەمەریکا تا چ رادەیەك لەگەڵ کوردستانیەتی کەرکوکدایەو تا چ رادەیەگ لەگەڵ ئەوەیە کەرکوك بکەوێتە ناو چوارچێوەی بەرێوەبەرایەتی داهاتووی کورد لەباشووری کوردستاندا؟ دیارە گومان لەوەدەکرێ کە ئەمەریکا بەهەمان شێوەی تورکیا سەیری کەرکوك بکات، چونکە یەکەم، بەرژەوەندی ناسیونالیستانەی ئەمەریکا جیایە لەوەی تورکیا. دووەم، ستراتیژی ئەمەریکا بۆ رۆژهەلاتی ناوەڕاست، ستراتیژیەتێك نییە بەدڵی تورکەکان بێت، چونکە نەخشەی دیموکراتیزەکردنی رۆژهەلاتی ناوەڕاست، هەرەشەیەکی راستەوخۆیە لەسەر بەرژەوەندیە نەتەوایەتیەکانی تورکیا. بۆنموونە، لەسایەی دیموکراتیزەکردندا کوردەکان ئازادی زیاتر بەدەست دێنن، کەتورکیا بەمەترسی دەزانێت. دیموکراتیزەکردنی ناوچەکە، راستەوخۆ یا ناراستەوخۆ تەگەرە دروستکردنە بۆ ئەم سیستەمە تۆپ میلیتاریەی تورکیا. ئەمەجگەلەوەی پرۆسەی رێچکەی دیموکراتیزەکردنی رۆژهەلاتی ناوەڕاست دەکرێ دەرکردی چاوەڕوان نەکراوی لێبکەوێتەوە کەرێك دژی بەرژەوەندی تورکیا بێت.

بۆیە ئەمەریکاو تورکیا هەریەکەیان ستراتیژیەتێکی جیایان بۆ ناوچەکە هەیە. سێیەم، ئەمەریکیەکان پشتگیریان لەراستی کوردستانیەتی کەرکوك تائێستا زۆر روون نییەو پشتیگیری و ناپشتیگری هەن. بۆنموونە، ژەنەراڵی خانەنشین (گێی گارنەر) کەرکوکی بەشارێکی کورد دانا، کەچی (پۆل وۆلفۆڤیچ)[1] جێگری مینیستەری بەرگری لەسەر ووتەکەی گارنەر کەبووە هۆی نیگەرانی تورکەکان گوتی، "کەرکوك شارێکی کورد نییە، کەرکوك شارێکی عێراقییە". لەڕاستیدا ئەم ووتەیەی وۆلسۆڤیچ گەلێ پرسیار دەگرێتەخۆی. دەکرێ هەموو شارەکانی باشووری کوردستان بەشاری عێراقی دابندرێن، چونکە ئەم پارچەیەی کوردستان بەستاتی عێراق لکێندراوەو ئەو شارانە لەناو چوارچێوەی ئەم ستاتەدان، دیارە پارتە سەرەکیەکانی کوردیش کار بۆ عێراق دەکەن و خۆیان بەعێراقی دەزانن. بۆیە لەم ڕوانگەیەوەو لەم چوارچێوەیەدا ووتەکەی وۆلسۆڤیچ گونجاوە. بەلاَم کەدەڵێ کەرکوك شارێکی کورد نییە، ئەوا جێگای نیگەرانی زۆرە. دەکرێ گەلێ لێکدانەوە بۆ ئەم گۆتەیە بکرێت، لەوانە: یەکەم، ئەو ئەم قسەیە بۆ ساردکردنەوەی تورکیا دەکات و مەرج نییە ئەمە هەڵوێستی راستەقینەی ئەمەریکا سەبارەت بەکەرکوکەوە بێت. دووەم، ئێستاو ئەم بارودۆخە پڕلەکێشەیەی ئێستای عێراق بۆ یەکلاکردنەوەی ئەم کێشە هەستیارە گونجاو نییە. سێیەم، ئەمە کێشەیەك نییە هەروابەئاسانیو بەدووقسە کۆتایی پێبهێنرێت، چاکترە هەر لەئێستاوە ووژان لەمەڕ ئەمەوە دروست نەکرێت. چوارەم، رەنگە ئەمەریکا نەیەوێ کەرکوك لەداهاتوودا بکەوێتە چنگی کورد یا ژێر بەرێوەبەرایەتی کورد، بۆیە هەر لەئێستاوە دەیەوێ رێگا بۆ ئەمە خۆشکات. شەشەم، رەنگە هێشتا ئەمەریکیەکان تەواو ئامادەییان بۆ پرسی کەرکوك نەبێت.

هەنگاوی پۆزەتیڤ سەبارەت بەمەبەست و نیازی ئەمەریکاییەکان هەڵبژاردنی ئەنجومەنی شاری کەرکوك و دیاریکردنی پارێزگارەکەی لە ناوەڕاست و کۆتایی مانگی مایيدا بوو، ئەم هەنگاوەی ئەمەریکا بەبەرژەوەندی کورد تەواو بوو، دیارە ئەمە وادەکا هەراسانیەکان سەبارەت بەکەرکوك کەمتربینەوە. .

دیارە لایەنەکانی راگەیاندنی ئەمەریکاو بەریتانیا بۆنموونە سی ئێن ئێن و فۆکس نیوز هەروەها بی‌بی‌سی، بەشێوەیێ لەشێوەکان و هەندێجار بەڕاشکاوی دان بەکوردستانیەتی کەرکوك دەنێن، ئەمە لەگەلێ لەسەرچاوە زانستیەکانیشدا هەروایە. ئەوەی پێویستە سەرنجی بدرێت ئەوەیە، بەرێوەبەرایەتی بۆش خۆیان لەقەرەی ناسنامەی رەگەزیی شاری کەرکوك بەڕاشکاوی نەداوە. بەلاَم واپێناچێ ئەوان دژی ئەوەبن کەوا خەڵکی کەرکوك خۆیان بەرێوەبەرایەتی خۆیان بکەن. ئەوان

---

[1] پۆل وۆلفۆڤیچ لەلایەن گەلێ لەشارەزایان بەئەندازیاری پۆلیتیکی دەرەوەی ئەمەریکا لەدوای ١١ی سێپتێمبەر دادەندرێت.

دژی چوونی هێزی پێشمەرگە بۆ کەرکوك نەبوون. بەگوێرەی ووتەکانی گارنەر سەبارەت بەچارەسەری کێشەی پاکسازی رەگەزی، ئەوان دژی گەڕانەوەی ئاوارەکانی شاری کەرکوك نین، ئەوان دژی گەڕاندنەوەی عەرەبە لەکەرکوك نیشتەجێکراوەکان بۆ شوێنەکانی پێشوویان نین، بەڵام ئەوان دژی بەزۆردەرکردنی عەرەبە هاتووەکانن، واپێدەچێ ئەوان لەگەڵ چارەسەری ئەم کێشەیە لەچوارچێوەیەکی یاسایانە و دیموکراسیانە بن. ئەگەرچی پارێزگاریی مانەوەی عەرەبەهاتووەکان لەلایەن هێزەکانی ئەمەریکاوە نیگەرانی دروستدەکات، نیگەرانی ئەوەی کەوا مانەوەی ئەم عەرەبانە ببێتە هەمیشەیی. پرسیاری گرنگ ئەوەیە، ئایا کەرکوك لەداهاتوودا لەناو چوارچێوەی بەڕێوەبەرایەتیەکەی (فیدرالی یا ئۆتۆنۆمی) کورددا دەبێت یا نا، دیارە ئەوان شتێکیان لەمبارەیەوە نەگوتووەو نازاندرێ بەڕێوەبەرایەتیەکەی بۆش تا چ رادەیەك لەگەڵ ئەوەن کەکەرکوك بکەوێتە ژێردەستی کورد لەداهاتوودا. گەر ئەمەریکا بەهەمان چاوی ئینگلیزەکانی بیستەکان (دەسەڵاتی ئینگلیز لەبیستەکاندا سوربوو لەسەر بەستانەوەی کەرکوك بەعێراق و دەرهێنانی لەژێردەستی کوردەکان، لەبەر گرنگی ئابووری و رامیاری کەرکوك بۆ ستاتی دروستکراوی عێراق. دیارە هۆیتریش هەبوون) سەیری گرنگی کەرکوك بۆ عێراق بکات، ئەوا ئەگەری کێشە لەسەر کوردستانی مانەوەی کەرکوك بەرادەیەکی زۆر دروستدەبێ. گەر ئەمەریکیەکان ئاسایش و سەقامگیربوونی ئاشتی و رێکراگریان لەکوردستان و عێراقدا لاگرنگبێ، ئەوا واپێناچێ ئەوان بەهەمان چاوی ئینگلیزەکانی بیستەکان سەیری کەرکوك بکەن. ئاشکرایە یەکێ لەو هۆکارە گرنگەکانەی کەوایانکرد ئەمەریکا بڕیاربدا خۆی کۆنترۆڵی کەرکوك و موسڵ بگرێتەدەست، یەکەم لەبەر فشاری تورکیا سەبارەت بەم دووشارەوە بوو. دووەم هۆکاری گرنگ ململانێی ئێتنی ناو ئەم دوو شارە بوو. هۆکارێکی گرنگیتر گرنگی نەوتی کەرکوك بوو، دیارە قەوارەی نەوتی کەرکوك لەسەرجەمی نەوتی بەرهەمهێنراوی رۆژهەڵاتی ناوەڕاست سەرچاوەیەکی گرنگی ووزەی جیهانی پێکدەهێنن. بۆیە شێوان و وەستانی بەرهەمهێنانی نەوتی کەرکوك کاریگەری خۆیدەبێت، یەکەم زیانێکی زۆری بەداهاتی عێراق دەگەیاند کەئەمەریکا بۆ دروستکرنەوەی عێراق گەرەکیەتی. دووەم، بەرزونزمبوونەوەی نرخی نەوت و کێشە بۆ رۆژئاوا دروستکردن. گەر بزانین کورد بەگشتی دژی ئەوەنین ئەمەریکا سوود لەم سەرچاوەیە وەرگرێ، ئایا ئەمەریکا دژی ئەوە دەبێ کەرکوك لەداهاتوودا، دوای سەقامگیربوونی دەسەڵاتی نوێی عێراق، بکەوێتە دەست کورد؟ ئایا ئەمەریکا دەیەوێ یەکلاییکردنەوەی ئەم کێشەیە لەچوارچێوەی پرۆسەیەکی دیموکراسیانە بۆنموونە بەپەنابردنەبەر پەرلەمانی تازە هەڵبژێردراوی عێراق، چارەسەربکات!؟ ئایا ئەمەریکا لەگەڵ ئەوە نییە کەوا خەڵکی ناوچەکە "خۆیان" بڕیاری چارەنووسیان بدەن نەك خەڵکێکی تری عێراقی کەدانیشتووی ناوچەکە نین؟ هێمای پۆزەتیڤ سەبارەت بەکوردستان و دەسەڵاتی کوردان جارجارە هەن، بۆنموونە، جۆن ساوەرسی بەرپرسی سیڤیلی ئینگلیز لەووتەیەکیدا هێمای بۆ فراوانکردنی ناوچەی ئۆتۆنۆمی کوردەکان لەکونستیتوسیۆنی (دەستووری) داهاتووی عێراقدا کرد. بەڵام ووردەکاری لەمبارەیەوە روونەکراوەتەوە، بۆیە نازانین کەرکوك لەکێندەری ئەم پلانەی فراوانکردنەیە. دیارە ئەمەریکا بەڕاشکاوی باس لەدروستکردنی دەسەڵاتێکی دیموکراسیانە لەعێراقدا دەکات، بەمجۆرە کێشە ناوخۆییەکانی عێراق دەبێ لەچوارچێوەی پرۆسەی دیمەکراسیانە چارەسەر بکرێن. گەر چارەنووسی کەرکوك بۆ پەرلەمانی عێراقی بەجێبهێڵدرێت، ئەوا ئەگەری کوردستانی مانەوەی کەرکوك (مەبەست بوونی کەرکوك لەناو چوارچێوەی بەڕێوەبەرایەتی داهاتووی کورد) ، زۆر کەمە. چونکە پەرلەمانتارانی کورد لەم پەرلەمانەدا کەمینە دەبن، لەیەك لەسەر چواری زیاتری دەنگەکان پێکناهێنن. لەمبارەدا کوردەکان پێویستیان بەدەنگی کەمینەکانیترو عەرەبەکان دەبێت، ئەواکاتە چۆنیەتی تێگەیشتن و بیرکردنەوەی ئەوانە سەبارەت بەکێشەکە ئەگەری ئەنجامی پۆزەتیف یا نێگەتیف دیاردەکات. ئاسان نییە، چاوەڕوانی ئەوە لەعەرەبەکان بکرێت کەوا دان بەکوردستانیەتی کەرکوك بنێن و پشتگیری کورد بکەن. ئەو پەرلەمانتارە عەرەبانە بەئەگەری زۆر بەشێ لەوانەی کەبەتەواوی لەژێر کاریگەری پۆلیتیکی رەگەزپەرستانەی رابردوو دان دەگرنەخۆیان. گەلێ لەعەرەبەکانی سەربە ئۆپۆزیشیۆنی عێراقی کەهیچ بنکەیەکیان لەعێراقدا نەبوو، ئامادەنەبوون دان

بەکوردستانیەتی کەرکوك بنێن، ئەوجا ئەگەر ئەوانە دەسەلاٌتیان هەبێ چۆن ئامادەن دان بەکوردستانیەتی کەرکوك بنێن. هەندێ لەبەرپرسانی کورد بەر لەرووخانی بەعس دەیانگوت، "برا عەرەبە شیعەکان بەلێنیان داوینەتێ کە لەپەرلەمانی عێراقی دوای سەدام، پشتگیری کورد دەکەن و کەرکوك دەکەوێتە سەر کوردستان". ئەم بەلێنەی ئەم عەرەبە شیعانە (کەئێمە نازانین کێن و چۆن؟) لەلایەك مەرج نییە تاسەربێ و دەکرێ هەربەتەواوی دژی بووەستنەوە، لەلایەکیتر شیعەکان سەربە چەندین گرووپی جیاجیان و پێناچێ لەسەر ئەم بابەتە یەك بیروڕایان هەبێت. دیارە بەبۆچوونی من جێهێشتنی چارەنووسی کەرکوك بۆ پەرلەمانی داهاتووی عێراقی، یەکەم، ناڕەوایەو ناکۆکە لەگەلْ پرۆسەی دیموکراسی. دووەم، هەلْەیەکی مێژوویی دەبێو بەئەگەری زۆر ئەنجامەکەی زیانێکی گەورەی مێژوویی دەبێ. کەرکوك وەك هەولێرو سلێمانی شارێکی کوردستانەو بەپێی گەلێ بەلگەو ئاماری مێژوویی گومان لەو راستیەدا نییە، بۆیە چارەنووسی کەرکوك نابێ بخرێتە بەردەم پەرلەمانی عێراقیو خەلْکیتر. گەر ئەمەریکا پەنابباتەبەر دەندگانی خەلْکی ناوچەکە بۆ یەکلاییکردنەوەی چارەنووسی ناوچەکە، ئەوکاتە خەلْکی ناوچەکە مافی ئەوەیان دەبێ کەوا ئایا دەیانەوێ لەناو سنووری هەرێمی کوردستان بمێننەوە یا نا؟ دیارە پەنابردنەبەر ئەم ڕێگایە تەواو لەگەلْ پرینسیبە دیموکراسیەکان گونجاوەو چارەسەری کێشەکە بۆ خەلْکی ناوچەکە جێدەهێلْدرێت نەك بۆ خەلْکیتری دوور لەناوچەکەو دەسەلاٌتیتر. بەشێوەیەکی دیکە کەرکوك شارێکی کوردستانە، بۆیە پێوست بەهیچ جۆرە دەنگانێك بۆ یەکلاکردنەوەی ئەم راستیە ناکات، بەلاٌم لەخراپترین بارداو گەرهاتوو کێشەکە دەنگدانی سەپاند، ئەوا تەنها خەلْکی ناوچەکە بۆیان هەیە بڕیار لەسەر چارەنووسی خۆیان بدەن نەك خەلْکیتری دانیشتووی شوێنەکانیتری عێراق. دیارە هەر دەنگدانێك بکرێت، دەبێ دوای ریشەکێشکردنی شوێنەوارەکانی بەعەرەبکردن هەروەها ئامارێکردنێکی واتە سەرژمێریەکی بنچینەیی دانیشتوانی ناوچەکە بێت. هەروەها پێویستە خەلْکی ناوچەکە لەمبارەیەوە زانیاری و روونکردنەوەی تەواویان بدرێتێو بەتەواوی لەکوردستانیەتی ئەم ناوچانە هوشیاربکرێنەوە. دیارە کێشەی دیاریکردنی سنوور یا خاوەنداریەتیو ناسنامەی ناوچەیەکی دیاریکراو، نموونەیان زۆرەو لەرابردوو و ئێستادا دەکەونەبەرچاو. لەم کێشانەی دیموکراسیانە چارەسەرکراون، بۆنموونە، دیاریکردنی سنووری نێوان ولاٌتانی دانیمارك و ئەلْمانیا دوای جەنگی جیهانی یەکەم بۆ خەلْکی ناوچەکە جێهێلْدرا، ئەوەبوو ریفەراندۆمێك لەناو دانیشتوانی ناوچەکەدا سەبارەت بەم کێشەیەوە کراو خەلْکەکە خۆیان بڕیاری ئەوەیاندا کەئایا دەیانەوێ لەگەلْ دانیمارك یا ئەلْمانیا بن. واتە نەپەرلەمانی دانیمارکی نەئەلْمانی نەهاتن لەجیاتی خەلْکەکە بڕیاری چارەنووسی ناوچەکە بدەن.

تێبینی کوردستان نێت:

ئەم نووسینە بیر و بۆ چونی خاوەنەکەیەتی، کوردستان نێت لە ناوەڕۆکەکەی بەرپرسیار نییە.